

SNJEŠKA KNEŽEVIĆ

GRADSKI PERIVOJI HRVATSKE U 19. STOLJEĆU

JAVNA PERIVOJNA ARHITEKTURA HRVATSKIH GRADOVA U EUROPSKOM KONTEKSTU

BOJANA BOJANIĆ OBAD ŠĆITAROCI, MLADEN OBAD ŠĆITAROCI, GÉZA HAJÓS I WALTER KRAUSE

TOWN PARKS OF 19TH CENTURY IN CROATIA

PUBLIC LANDSCAPE ARCHITECTURE OF CROATIAN TOWNS IN EUROPEAN CONTEXT

BOJANA BOJANIĆ OBAD ŠĆITAROCI, MLADEN OBAD ŠĆITAROCI, GÉZA HAJÓS I WALTER KRAUSE

This book comes as a result of an international scientific research project aiming to present urban parks in the countries of the former Austro-Hungarian Monarchy. The project was launched by a Viennese historian, theoretician and conservationist Géza Hajós, supported by *Internationales Forschungszentrum Kulturwissenschaften* (International Research Centre for Cultural Sciences) in Vienna, *Institut für Kunstgeschichte der Universität Wien* (Institute of Art History of the University of Vienna) and funded by *Oesterreichisches Fond zur Förderung der wissenschaftlichen Forschung* (Austrian Fund for Fostering Scientific Research). The project is being realized through an interdisciplinary cooperation among renowned experts from the countries of the former Austro-Hungarian Monarchy. This book is a part of this long-term project and marks an important step towards its realization. It presents for the first time the history of Croatian town parks and landscape architectural heritage in a wider Central European context to which it entirely belongs. In this respect this book may be considered a valuable contribution to Croatian science and culture as well as its presentation worldwide since it is going to be published in several world languages. In other words, its significance is both scientifically and culturally relevant.

Šćitaroci d.o.o.
Arhitektonski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Zagreb, 2004.

Str. 264, literatura, kazala, sažetci na engleskom,
njemackom i talijanskom jeziku
[29/21 cm]

Recenzenti: Sonja Jurković, Snješka Knežević, Bruno Milic
Urednik: Zlatko Karac

ISBN 953-97121-3-0 (Šćitaroci)
UDK 712.25 (497.5) „18”
712.25 (4) (091) „16/19”

Monografija je rezultat međunarodnoga znanstvenoistraživačkog projekta kojemu je cilj predstaviti urbane parkove u zemljama Habsburške Monarhije odnosno Austro-Ugarske. Pokrenuo ga je bečki povjesničar, teoretičar i konzervator Géza Hajós, podržao *Internationales Forschungszentrum Kulturwissenschaften* (Međunarodni istraživački centar za istraživanje kulturnih znanosti) u Beču, *Institut für Kunstgeschichte der Universität Wien* (Institut za povijest umjetnosti Sveučilišta u Beču), a financirao *Oesterreichisches Fond zur Förderung der wissenschaftlichen Forschung* (Austrijski fond za unapređenje znanstvenog istraživanja). Projekt se realizira suradnjom afirmiranih stručnjaka različitih disciplina zemalja bivše Austro-Ugarske. Rukopis je dio toga dugoročnog projekta, koji se može obilježiti kao *work (project) in progress*, i važan je korak do njegove realizacije. Njime se prvi put i sintezno predstavlja povijest urbanih parkova i parkovna baština Hrvatske te se postavlja u širi europski, odnosno ciljano srednjoeuropski kontekst kojemu pripada po svim svojim karakteristikama. Po tome je on izuzetan doprinos hrvatskoj znanosti i kulturi, pa i prezentacija hrvatske kulture u svijetu, budući da se predviđa objavljivanje knjige na jednom ili više svjetskih jezika. Drugim riječima, ima podjednako znanstvenu kao i kulturnu relevantiju.

Knjiga je koncipirana u tri velike sekvence: u prvoj Géza Hajós predstavlja europski i austrijski kontekst (do 1867., dakle do austro-ugarske nagodbe); u drugoj Bojana Bojanić Obad Šćitaroci i Mladen Obad Šćitaroci predstavljaju povijesni razvoj perivojne arhitekture u Kraljevini Hrvatskoj, Slavoniji i Dalmaciji u 19. stoljeću upotpunjen preglednim tablicama pojedinih tipova perivojnih ostvarenja u hrvatskim gradovima i paralelnim (hrvatskim i europskim) kronologijama; treća sekvenca sadrži pregled javnih urbanih perivoja u hrvatskim gradovima. Prikazi su utemeljeni na opsežnoj literaturi i vlastitim istraživačkim rezultatima i spoznajama. Ta je artikulacija potpuno u skladu s glavnom intencijom projekta – suodnos opcega i posebnoga, dakle omeđenoga konteksta i pojedinačne, uže sredine. Ona postupno omogućuje percepcije hrvatskog udjela na području perivojne umjetnosti, odnosno utvrđuje njezin povijesni identitet i kakvocu njezinih ostvarenja. Takav pristup i prikazi zasnivaju istinitu sliku povijesti i baštine jednog dijela naše kulture – u relativnom kašnjenju za velikim uzorima i ujedno kreativnoj preradi autoritativnih paradigmi, koje je plod niz individualnih i originalnih djela. Zaslugom hrvatskih suautora, odnosno glavnih autora ove knjige, tvorevine perivojne umjetnosti 19. stoljeća definitivno ulaze u imaginarni muzej europske umjetnosti, a po-

vijest perivojne arhitekture u europsku i svjetsku povijest kulture.

Bojana Bojanić Obad Šćitaroci i Mladen Obad Šćitaroci mogli su ovaj projekt iznijeti zahvaljujući svojem višegodišnjem istraživačkom, publicističkom i medijatorskom radu. Na području istraživanja hortikulture oni su nastavljači pionira koji su nedostatno znanstveni potencijal kompenzirali osobnim angažmanom i entuzijazmom te se koncentrirali na teme koje su im bile bliske. Rad dvoje autora u znaku je prevladavanja te prve faze istraživanja i prezentacije perivojne kulture i umjetnosti i obilježava drugu, strogo znanstvenu fazu te discipline. U njoj su oni pioniri koji stvaraju i zadaju uzore. Nije slučajno što svi autori ove knjige naglašavaju kako je pred njima mnogo rada – istraživanja, otkrivanja i spoznaje. Bojana Bojanić Obad Šćitaroci i Mladen Obad Šćitaroci ne taje aporije i dileme koje su im se rastvorile u pokušajima dubinskog poniranja, ali i sinteznog obuhvaćanja. Stoviše, oni otvaraju pitanja i poticaje, a time njihovo djelo svjedoči o znanstvenoj ozbiljnosti i odgovornosti. Zahvaljujući svojim karakteristikama i odlikama – obilju podataka, njihovoj sistematizaciji i interpretaciji, napose opremi vizualnom dokumentacijom – knjiga može nositi više funkcija. Ona jest znanstveni rad, ali može služiti i kao udžbenik i priručnik, pa i populatorko djelo, dakle – višestruko je primjenjiva.

ĐURĐICA CVITANOVIĆ

VRBANIĆEV PERIVOJ U KARLOVCU

STUDIJA ZAŠTITE I OBNOVE

MLADEN OBAD ŠĆITAROCI I BOJANA BOJANIĆ OBAD ŠĆITAROCI

VRBANIĆ'S PARK IN KARLOVAC

PROTECTION AND RENOVATION STUDY

MLADEN OBAD ŠĆITAROCI I BOJANA BOJANIĆ OBAD ŠĆITAROCI

This scientific study about the protection and renovation of Vrbanić's park in Karlovac is an outstanding work of the two distinguished experts in Croatian landscape architecture who have carried out an extensive research into the park's historical development: the land purchase in 1895 for a public bathing place on the Korana river, its layout in the period of mayor Josip Vrbanić and a gardener Engelbert Hajek, its long history of use and its decay as well as an attempt to lay out its area for annual exhibitions of contemporary sculpture and its devastation in the Croatian war. It was laid out and opened in the late 19th and the early 20th centuries. This study carried out by prof. dr. Mladen Obad Šćitaroci and dr. Bojana Bojanić Obad Šćitaroci confirms that the concept and layout of Vrbanić's park is deeply rooted into a Central European tradition of landscape architecture.

Šćitaroci d.o.o.
Arhitektonski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Zagreb, 2003.

Str. 112, literatura, sažetak na engleskom jeziku
[22,5/32,5 cm]

Recenzenti: Sonja Jurković, Đurđica Cvitanović,
Marinka Mužar, Amalija Denich, Vladimir Persin
Znanstveno-stručni suradnici: Damir Krajnik,
Vedran Ivanković, Ida Joha
Urednik: Zlatko Karać

ISBN 953-97121-2-2 (Šćitaroci)
953-6229-28-5 (Fakultet)
UDK 712.25.025.3/.4 (497.5 Karlovac) „200“

Studija o zaštiti i obnovi Vrbanićeva perivoja u Karlovcu odličan je rad poznatih stručnjaka za perivoje u Hrvatskoj. Znanstveno je utemeljena nakon istraživanja povijesnoga razvoja – od kupnje zemljišta za uređenje gradskog kupališta na rijeci Korani 1895. godine do uređenja perivoja za gradonačelnika Josipa Vrbanića i gradskog vrtlara Engelberta Hajeka, tijekom stoljetnoga razvoja i korištenja perivoja do njegova propadanja, te pokušaja uređenja prostora za godišnje izložbe suvremene skulpture i devastacije u obrambenom Domovinskom ratu. Uređen je i otvoren na prijelazu 19. u 20. stoljeće. Pripada srednjoeuropskom kulturnom krugu arhitekture perivoja, što dokazuje ova studija.

Sažetak studije s prijedlogom zaštite, revitalizacije i kritičkog osvrta na zapuštenost perivoja stručno je obrađen u 37 kratkih poglavlja. Realizacija zaštite perivoja i projektiranje novoga suvremenog perivoja na prostoru nekadašnjeg kupališta uvjetovana je sažetimi uputama za projektni zadatak. Zaštita je dokumentirana arhivskom građom i izborom sačuvanih planova. Poticajna i početna faza revitalizacije perivoja jest obnova hotela „Korana Srakovčić“, dovršenoga 2003. godine, koji je nadomjestio stari hotel kupališta. Obnovljen je prema uvjetima Ministarstva kulture, Konzervatorskog odjela u Karlovcu, Uprave za zaštitu kulturne i prirodne baštine. Vrbanićev perivoj u uskoj je vezi s prostorom tvrđave – središtem povijesne jezgre grada. Tvrđava i perivoj kulturno su dobro kao cjelina i upi-

sani su u registar zaštite na razini međunarodnih spomenika kulture. Prostor tvrđave „Zvijezde“ i perivoja svakodnevno privlači stanovništvo grada Karlovca. Zahtjevna tema zaštite i konzervacije perivoja te graditeljsko naslijeđe na rubu perivoja, povezanost s povijesnim središtem i rijekom Koranom odredili su prostor studije. To više jer je razornim oružjem uništavan perivoj na rubu linije obrane u Domovinskom ratu, kao što su ciljano rušeni objekti povijesne jezgre, i to ne iz strateških razloga, nego zbog razine umjetničkih i povijesnih vrijednosti.

Studija je rezultat istraživanja izvornoga povijesnog rastera perivoja sa stazama, prilazima i povezanosti s okolicom kako bi se što više postigao ugodaj starijeg ambijenta. Predlaže se sačuvati cvjetne nasade, livade, aleje i skupine stabala. Rekonstrukcijom bi se podigli nasadi izgubljenih grmova i živica. Također, postavile bi se vrtno skulpture da bi se dobio dojam starosti i ostvario draž prisnih zakutaka za predah na klupama i odmoristima udaljenih setnica. Navedeni detalji su locirani te dokumentirani fotografijama i popisima. Također su popisane autentične biljke, cvijeće, grmovi i stabla jer je Vrbanićev perivoj prvobitno bio botanički vrt. Studijom su sugerirani prioritetni izvedbeni zadatci. Izgradnja maštovitoga suvremenog objekta u novom perivoju na prostoru bivšeg kupališta omogućila bi nastavak tradicije za smještaj omanjega zoološkog vrta s egzotičnim pticama, paunima, vjevericama, srnama te izložbe rariteta.

Ideju treba svakako podržati. Rijetka je to prilika uklapanja novog perivoja i arhitekture u povijesni ambijent privlačan za arhitekta i vrtlare, po kojima je Karlovac poznat.

Prijedlog prijelaza na drugu obalu Korane kao mogućnost proširenja rekreacijskog područja značajan je za povezanost grada i perivoja s rijekom Koranom – to više jer je zemljište preko Korane bilo zaštitni pojas tvrđave. Dokazuje to i gradnja nove tvrđave na „Orlici“, budući da je stara tvrđava bila neprimjerena za novu vojnu taktiku. Ostatci već poodmakle izgradnje prema planovima tada vodećega europskog graditelja tvrđava u prvoj polovici 18. stoljeću Nikole Doxat de Demoreta pronađeni su na utoku Korane u Kupu. Taj je podatak izvanredna dopuna spomeničkoj baštini Karlovca. Pješačka i biciklistička staza na suprotnoj obali zacijelo bi se oplemenila alejom stabala. Zaboravljeni su vitki jablanovi koji su s putovima u svim smjerovima zrakasto povezivali Prekokuplje s tvrđavom, nakon što se granica Turskog Carstva odmaknula.

Vrbanićev perivoj u Karlovcu pripada stilskom razdoblju historicizma i pojavi uređenja perivoja u ranom romantizmu 20. stoljeća. Studija zaštite i obnove perivoja zaslužuje izložbu koja bi pojasnila građanima Karlovca program obnove općega kulturnog dobra. Grad Karlovac naručio je studiju od Arhitektonskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu (sada objavljenu i kao knjigu), što dokazuje zanimanje grada, s gradonačelnikom – stručnjakom za hortikulturu na čelu, da će izvedba obnove perivoja biti stručno provedena.